

KADIN FUTBOL ALANININ İLİŞKİSEL ANALİZİ*

Birtan BOZLU**
ORCID: 1-7596-2017

Öz

İlkel biçimleri binlerce yıl öncesine dayanan futbol günümüzde toplumsal yaşamın neredeyse bütün alanları ile ilişki içerisinde olan ve milyonlarca insanın içerisinde yer aldığı küresel boyutta bir alandır. Milyonlarca insanın katıldığı bir oyun olmasına rağmen futbol hala eril ilişkilerle ve eril bir algılayış biçimi ile şekillenen bir alan konumundadır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı eril tahakkümün etkisi altında olan futbol alanında kadın sporcuların deneyimleri üzerinedir. Araştırma verilerini elde etmek için nitel teknikler doğrultusunda saha araştırması yapılmış ve Türkiye Kadın Futbol Ligi'nden bir spor kulübünde bulunan kadın futbolcularla yüz yüze görüşmeler ve anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Futbol alanındaki kadın sporcuların alan içerisindeki faaliyetleri ve ilişkileri hakkında veriler elde edilmiş ve değerlendirilmeler yapılmıştır. Sonuç bölümünde de bu veriler ilişkisel yaklaşım ekseninde Pierre Bourdieu'nun eylem teorisi ve alan, sermaye ve kavramları temel alınarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bourdieu, Kadın Futbolu, İlişkisel Sosyal Bilim

The Relational Analysis Of Women Soccer Area

Abstract

Soccer, whose primal forms date back to thousands of years ago, is a global field which today is in relation to almost whole other fields of social life and where millions of people participate in. Despite the fact that millions of people participate, soccer is still an area that is controled by masculine relations and masculine perception. For this reason, the aim of this research is on the experiences of female athletes in the soccer field which is under the full

---

* Bu çalışma 2018 Temmuz ayında kabul edilen "Türkiye'de Kadın Futbolcular: Kadın ve Erkek Futbolcuların Karşılaştırmalı İlişkisel Analizi" tezinden türetilmiştir.

**Araştırma Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
birtanbozlu@gmail.com, birtanbozlu@akdeniz.edu.tr

Makale Gönderim Tarihi:28/09/2018 Kabul Tarihi: 03/04/2019

influence of masculine domination. In order to obtain the research data, field research was conducted in accordance with the qualitative techniques and interviews were held with women soccer players in a soccer club and also survey was conducted. Data on the activities and relationships of women athletes in the field were obtained and evaluations were made. In the conclusion section, these data were interpreted based on Pierre Bourdieu's theory of action and the concepts of space, capital and habitus on the relational approach axis.

Keywords: Bourdieu, Women soccer, Relational Social Science

Giriş

İkel biçimleri binlerce yıl öncesine dayandırılan, toplumsal olaylarla sürekli olarak bağlantılı bir biçimde gelişimini sürdürmüş ve küresel çapta seyirlik bir malzeme haline gelmiş olan futbol oyunu günümüzde toplumsal yaşamın medya, siyaset, ekonomi gibi neredeyse bütün boyutlarına sirayet etmiş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel boyutta devamlı artan ekonomik hacmi, siyasi alanın aktif olarak bir parçası olması ve medyada işgal ettiği yer düşünülürken gündelik yaşamın önemli bir parçası haline gelen futbol alanı tartışmasız çağımızın en popüler ve en yaygın spor dalı olarak öne çıkmaktadır. Hakkında bilgi sahibi olmak istemeyen ya da bu spor dalına yönelik hiçbir ilgisi bulunmayan bir insanın bile bir şekilde güncel konularından haberdar olduğu futbol alanı milyonlarca insanın aktif olarak içerisinde yer aldığı, çok daha fazlasının seyirci/taftar sıfatıyla dolaylı bir şekilde katılımında bulunduğu devasa bir alan konumundadır.

Küresel çapta milyonlarca insanın içerisinde yer aldığı devasa bir boyuta sahip olmakla birlikte futbol her şeye rağmen erkek cinsiyetinin hem nicelik hem de alana etki bakımından hâkim pozisyonda olduğu ve kadınların dezavantajlı konumda faaliyetlerine devam ettiği bir alan olma özelliği taşımaktadır. Bugün bildiğimiz şekliyle 20. Yüzyıldan bu yana oynanmakta olan modern futbol oyununun devamlı olarak erkek cinsiyetinin ön plana yerleştirilerek faaliyetini sürdürmesi, kadınların bu alanın sporcu, hatta seyirci olarak bile uzun bir süre dışında tutulması futbol alanının eril ilişkiler çerçevesinde gelişmesine ve eril bir alan olarak atfedilmesine neden olan unsurlar arasındadır. Bu nedenle bu çalışmada futbol alanında kadın sporcuların nasıl konumlandığı, kadın futbol alanının hangi ilişkiler ağıyla oluşarak devamlılığını sürdürdüğü ve kadın futbolcuların alan içerisinde ne tür faaliyetler gerçekleştirdiği üzerinde durulmaktadır.

En genel ifadeyle kadın futbolcuların futbol alanına girişi, alan içerisindeki faaliyetleri, kendilerini, çevrelerini algılayış biçimleri ve alan içerisindeki ilişkileri çalışmada analiz edilmeye çalışılan noktaları oluşturmaktadır. Analiz sürecinde, yapı/fail düşüncesini aşma hedefi taşıyan ve incelenen alandaki ilişkiler ağına odaklanmayı temel olarak pozitivist ve yorumlayıcı paradigmlar gibi yaklaşımlara alternatif bir paradigma olma amacı taşıyan ilişkisel yaklaşım ve ilişkisel sosyal bilim anlayışının bu alandaki öncü isimlerinden biri olarak kabul edilen Pierre Bourdieu'nun teori ve kavramları rehber olarak alınmıştır. Bu ekseninde Kadın Futbol 1. Liginde yer alan kadın futbolculardan nitel ve nicel veriler elde edilmiş, ayrıca ek olarak alanda antrenör ve yönetici pozisyonundaki iki isimle ve kadın futbol alanında faaliyet gösteren kulüpler birliğinden yetkili bir isimle görüşmeler gerçekleştirilerek kadın futbol alanındaki ilişkiler ağı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak kuramsal çerçeveyi açıklayabilmek adına ilişkisel yaklaşımın ne olduğu ve ilişkisel bir analizin nasıl gerçekleştirilebileceği üzerinde durulmuş, ardından Bourdieu ve ilişkisel sosyal bilim arasındaki bağlantı ve çalışmanın evreni ile ilişkili olması sebebiyle Bourdieu'nun kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak da araştırma deseni ve bu ekseninde elde edilen veriler değerlendirilmeye alınmıştır.

İlişkisel Yaklaşımın Sayıltıları ve Bourdieu Sosyolojisi

İlişkisel yaklaşım toplumun ilişkileri de içinde barındıran bir yapı ya da bireyler tarafından ilişki performanslarının sergilendiği bir alan değil, toplumun "ilişkiler" olduğu gerçeğini ileri sürmektedir (Donati, 2015: 87). Bundan yola çıkarak, ilişkisel yaklaşımla ileri sürülen temel düşüncenin toplumun bir ilişkiler kümesi ya da ilişkiler toplamı olduğu ve toplumsal değişimin yönünün dinamik bir şekilde bu ilişkilerin yönü doğrultusunda ilerleyerek şekillendiği söylenebilir. Bu nedenle, ilişkisel düşünce için toplumsal ilişkilerin toplumsal dünyanın temel nesnesini oluşturduğu açıkça görülebilmektedir.

İlişkisel yaklaşım göre, ilk olarak bir sosyal bilimcinin görevi herhangi bir şeyi evrensel ölçütte tanımlamak değil, araştırma nesnesini olduğu haliyle ve olduğu yerde gözlemlemek, tanımlamak, karşılaştırmak ve bütün çeşitliliği ve ilişkiler ağını ortaya koymaktır (Prandini, 2015: 7). Öncelikle ilişkisel sosyolojinin araştırma nesnesi birbirlerine bağımlı ve etkileşim halinde olan eyleyiciler arasındaki bütün birliktelikler ya da ilişkiler olarak tanımlanmaktadır (Prandini, 2015: 6). Bu nedenle ilişkisel sosyolojik yaklaşımın analiz birimini ana-akım yaklaşımların önceden belirlenmiş ve tanımlanmış sabit toplumsal 'şeyler' yerine öncelikli olarak ilişkilerin eyleyicileri olan somut aktörler, yani gündelik yaşamdaki toplumsal ilişkiler oluşturmaktadır (Kasapoğlu, 2016: 87).

Veri toplama yöntemi ve araştırma süreci ise, ilişkisel sosyoloji için ana-akım paradigmaların bir kombinasyonu niteliğinde olduğu söylenebilir. İlişkisel yaklaşım toplumsal ağ yapılarının ve karmaşık toplumsal ilişkilerin analiz sürecinde nicel ve nitel verilerin kombinasyonunu ve eş güdümlü kullanılmasını önermektedir (Prandini, 2015: 4). Makro, mezo veya mikro ölçekteki bir analiz ayrımının gerekli olmadığı hususuna dikkat çeken ilişkisel yaklaşım, toplumsal ilişkilerin tek bir düzeyde olduğu görüşünü savunmaktadır (Prandini, 2015: 6) ve makro-mikro birlikteliğinin uygulanmasını önermektedir (Kasapoğlu, 2016: 74). Bu nedenle ilişkisel sosyoloji anlayışının ana-akım paradigmaların analizin ölçeğine göre (makro-mezo-mikro) planladığı salt nicel ya da salt nitel yöntemlerle veri toplama fikrine karşı çıktığı söylenebilir.

Bu çalışmada önemli nokta, kuramsal çerçevede yer verilecek olan ve ilişkisel sosyoloji anlayışına çalışmaları ve açıklamalarıyla katkılar sağlamış olan Pierre Bourdieu ve Bourdieu'nun ilişkisel yaklaşım ile olan bağlantısıdır. Bourdieu'nun ilişkisel sosyolojinin öncü isimlerinden biri olarak kabul edilmesinde mevcut ikililikleri aşma çabasının, tözcü anlayışa karşı konumlanmış olmasının ve bunun sonucunda ortaya koyduğu kavramların ilişkiselci anlayışla paralellik göstermesinin etkili olduğu söylenebilir. Bourdieu'nun ortaya koyduğu, ayrıca bu çalışmanın da temel noktalarını oluşturan habitus, alan ve sermaye kavramları, Bourdieu ve diğer pek çok isim tarafından desteklendiği üzere (Mohr,2013; Thorpe, 2015; Swartz,2011) ilişkisel kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bourdieu'nun ortaya koyduğu alan, habitus, sermaye gibi temel kavramlar, ikililiklere ve tözcülüğe karşı konumlanmış, toplumsal gerçekliği ilişkisel bir anlayışla kurmaya ve tarihsel nitelikleri de alt yapısına yerleştirerek inşa etmeye yöneliktir (Mücen, 2014: 359). İlişkisel bir anlayışla toplumsal gerçekliği ortaya koyan inşacı bir sosyal bilim anlayışına erişebilmeyi hedefleyen Bourdieu'nun ortaya koyduğu teorik çerçevenin ve kavramların da bu minvalde üretildiği ve geliştirildiği de rahatlıkla söylenebilir. Bourdieu sosyolojisinin temel kavramları olarak nitelendirebileceğimiz alan, habitus ve sermaye kavramları birbirleri ile ilişkili, bütüncül ve düşünömsel nitelikteki kavramlar olarak ifade edilebilir.

Çalışmada faydalanılan Bourdieu'nun ilişkisel nitelikteki kavramların ilki "alan" kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bourdieu, toplumların modernleşme süreciyle birlikte bireylerin faaliyet alanlarının genişlemesi ve farklılaşması sonucu belirli toplumsal ilişkilerinde tetiklemesiyle toplumsal alanların oluştuğu iddiasındadır (Hilgers ve Mangez, 2015: 3). Alan bireylerin elde edilmek istenen kaynaklara ulaşmaya çalıştığı ve bu hedefi gerçekleştirmek adına stratejiler üreterek devamlı bir mücadele içinde olduğu toplumsal bir çerçeveyi ifade etmektedir (Wallace ve Wolf, 2013: 164).

Bourdieu'ya göre toplumsal yaşamda birbirinden farklı nitelikler barındıran birçok alan yer almaktadır ve her alan belirli faaliyet türlerini ve amaçları içerisinde barındıran kendi sınırlarına sahip ilişkisel bir alandır (Hilgers ve Mangez, 2015: 5). Toplumsal uzam, ekonomik alan, din alanı, siyasi alan, spor alanı gibi pek çok alanın birlikteliğinden meydana gelmektedir. (Jourdain ve Naulin, 2016: 123). Toplumsal uzamı oluşturan çok sayıda alan bulunmakla birlikte, her alan kendi içinde oldukça farklı karakteristik nitelikler barındırmaktadır. Bir alanın var olabilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi için, alan içerisinde belirli bir değere dönüşen özgün sermayelere, alan içerisindeki her türlü pratiğin belirli kurallarının, potansiyel hedeflerin adaptasyonuna ve içselleştirilmesine aracı olan habitusa, alan içerisinde eyleyici konumda yer alan bireylere ve çıkarlar doğrultusunda hedeflere ihtiyaç vardır (Bourdieu, 1997: 104).

Alan içerisinde hâkim konumda yer alanlarla bu hâkim konumu elde etme arzusu taşıyanlar arasındaki mücadele, başka bir deyişle alan içerisinde gereken sermayelere sahip olanlar ve bu sermayelere ulaşma gayreti içerisinde olanlar arasındaki mücadele, konumunu korumaya ya da yükseltmeye çalışan bireyin üretme gayreti içerisinde olduğu stratejiler alanın temel yapısal özellikleri konumundadır (Kaya, 2016: 400-402). Her alanın farklılığı aynı zamanda sahip olunmasını gerektirdiği sermayelerin (kültürel, ekonomik, sembolik sermayeler gibi), beklentilerin ve verilen değer (doxa), alandaki stratejilerin ve yatırımın (illusio) farklılığını da beraberinde getirmektedir.

Toplumsal yaşamın bir parçasını oluşturan ve kendine özgü belirli nitelikler barındıran her özerk alan, aynı zamanda içerisinde yer işgal eden eyleyicilere de çıkarları doğrultusunda alanda elde etmek istediği hedefe ya da sahip olmak istediği konuma ulaşması için belirli sermayelere sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Her toplumsal alan kendine özgü çeşitli sermayeler barındırmaktadır (Akademik alanda bilimsel sermaye, spor alanında sportif ya da bedensel/fiziksel sermaye gibi) (Timur, 2011: 227). Bu nedenle, eyleyicilerin de toplumsal yaşamın parçası olan bir özerk alanda yer alabilmek, alan içerisinde çıkarları ve hedefleri doğrultusunda konumlanabilmek ve belirli bir birikime, pozisyona ya da alanın vadettiği ödüllere ulaşabilmek adına belirli sermayeleri edinmesi gerekliliği olağan bir durumdur.

Bourdieu'ya göre, toplumsal alanda her biri kendi özgün alt sermaye türlerine (sportif sermaye, bilimsel sermaye, entelektüel sermaye vb.) sahip olan ekonomik sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye adıyla üç belirleyici sermaye türü bulunmaktadır. Ayrıca, bu üç temel sermaye türünün belirli bir toplumsal algıyla nesneleşmiş ya da metalaşmış biçimi olan simgesel (sembolik) sermaye türü de bu üç sermaye türüyle birlikte dördüncü temel

sermaye biçimi olarak Bourdieu tarafından ifade edilmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 1992: 119).

Sermaye türlerine kısaca değinmek gerekirse; ekonomik sermaye bireyin ihtiyaç dahilinde parasal kazanca dönüştürebileceği mal, mülk ve çeşitli metallerden oluşan biriktirilebilir ve mülkiyet hakkı olarak kurumsallaştırılabilir nitelikteki sermaye biçimi olarak tarif edilebilir (Türk, 2015: 137). Kültürel sermaye, alan içerisinde egemen konumda bulunanların doğru ve olması gereken olarak kabul ettiği ve empoze etme gayreti içinde olduğu, bireye sosyalizasyon sürecinde aile ve okul gibi kurumlarca aktarılan edinimler olarak tanımlanabilir (Arun, 2009: 79). Genel bir ifadeyle sosyal sermaye, bireyin alan içerisinde çevresi ile kurduğu ilişkiler ağının niteliğine dayalı olan ve sahip olduğu ekonomik, kültürel ve sembolik sermayelerin büyüklüğüne ve değerine bağlı olarak değişen bir sermaye biçimidir (Yarar, 2011: 131). Simgesel sermaye tek başına, ayrı bir sermaye biçimi olarak ortaya konmamakla birlikte, üç temel sermaye biçimi olan ekonomik, kültürel ya da sosyal sermayelerden birinin bulunduğu alan içerisinde değeri ve etkisi göz önünde bulundurularak ortak kaniyla oluşturulmuş ve ün, tanınırlık, nesnelleşmiş semboller ya da unvanlar şeklinde alanda karşılaşılan bir sermaye biçimidir (Gürakar, 2014: 252).

Çalışmanın evreni (futbol alanı) dikkate alındığında, açıklanması gereken bir diğer sermaye türü ise fiziksel ya da bedensel sermaye biçimidir. Spor alanında bireyin sahip olması beklenen ve bu araştırmada da üzerinde durulan fiziksel sermaye, bireyin fiziksel görüntüsü veya kapasitesiyle alandaki toplumsal, kültürel ya da maddi kaynaklara ulaşabilme edinimine işaret etmektedir (Shilling, 2004: 474). Bourdieu'ya göre spor alanları ve güzellik ya da kabul edilmiş fiziksel mükemmellik gerektiren alanlar (güzellik yarışmaları gibi) eyleyicinin bedeniyle kurduğu ilişkinin bir boyutudur ve fiziksel sermayeye yatırım toplumsal yaşamın diğer kaynaklarına (ekonomik sermaye, sosyal sermaye gibi) ulaşabilmenin kabul edilir bir yoludur (Bourdieu, 2015e: 109-111).

Fiziksel sermaye biçimine örnek bir çalışma olarak Wacquant'ın İşleyen Boksörler: Profesyonel Boksörler Arasında Bedensel Sermaye ve Bedensel Emek (2015) Gösterilebilir. Wacquant, güç ve cesaret gerektiren bir alan olarak tanımladığı boks alanında faaliyet gösteren boksörlerin bedenlerini emek harcanması, geliştirilmesi ve muhafaza edilmesi gereken bir sermaye biçimi olarak nitelenmektedir (Wacquant L. , 2012: 138-139). Wacquant, Bourdieu'nun sermaye tanımlamasına paralel olarak, boksörler (boksörlere diğer dallarda mücadele eden profesyonel sporcular da dahil edilebilir) bedensel sermaye sahipleridir ve bir sermaye biçimi olarak bedenlerini şöhret, unvan, sembolik ödüller ve ekonomik kazanca dönüştürebilmek adına geliştirmesi ve koruması gereken işletmesidir. Bir sporcunun bedeni hem sporcunun üretim aracı hem

hammaddesi hem de geçmişteki çalışmalarının ve biriktirdiği emeğinin bedenleşmiş halidir (Wacquant L. , 2015: 122-123).

Bourdieu'nun alan ve sermaye kavramlarına ek olarak, kadın futbolcuların alan içi ve alan dışı deneyimlerinde edindikleri yatkınlıkları analiz edebilmeyi mümkün kılmak için habitus kavramı kullanılmıştır. Bourdieu çalışmalarında habitus kavramına göndermede bulunmak amacıyla sıklıkla “alışkanlık oluşturan güç”, “temel derinlemesine içselleştirilmiş büyük örüntüler”, “zihinsel alışkanlık”, “zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları”, “düzenli doğaçlamaların üretici ilkesi” şeklinde ifadelere başvurmaktadır (Swartz, 2011: 145). Temel bir ifadeyle habitus kavramı, bireylerin toplumsal yaşamı anlamlandırmalarını, değerlendirmelerini ve belirli bir kıymet biçimlerini mümkün kılan “zihinsel ya da bilişsel yapılar” olarak açıklanabilir (Ritzer, 2012: 398). Bu açıklamadan yola çıkarak, bireyin habitusunu sosyalizasyon süreci içerisinde deneyimlediği etkileşimlerle ve bu etkileşimleri anlamlandırma yetisiyle edindiği söylenebilir.

Bourdieu habitusu kısa ve net bir ifadeyle “(...) belirli bir durumda yapılması gerekli olan şeye ilişkin bir tür pratik kavrayış (...)” şeklinde açıklamaktadır. Bu öz açıklamanın ardından Bourdieu, habitus kavramını daha keskin bir örnek üzerinden ifade etmektedir. Bourdieu'ya göre habitus, spor müsabakasında “oyunu okumak” olarak tarif edilen nitelikle aynı kapıya çıkar. Oyunu okumak (ve aynı zamanda da habitus), oyun devam etmekteyken ve devam eden oyun sırasında ileride olacaklar belirsizken ne olacağını ve ne yapılması gerektiğini, ya da o an içerilen geleceği fark edebilme yeteneğidir (Bourdieu, 2015d: 42). Bourdieu'ya göre, her şeyden önce habitus toplumsal yaşamın parçaları olarak kabul edebileceğimiz nesnel yapılar ve pratikler arasındaki etkileşime dikkat çekmesi bakımından ayrıca ilişkisel bir kavram niteliği taşımaktadır (Wacquant, 2013: 258). Habitus bireyin bir alandaki konumunun ve sergilediği pratiklerinin tutarlı bir çizgiye gelmesini sağlamakla birlikte, eyleyenin alandaki konumu da bir noktada habitusuna tabidir. Alan ve habitus ikilisi tutarlı bir etkileşim halindedir ve ilişkiseldir (Swartz, 2015: 61).

Yöntem

Futbol ilkel biçimleri Milattan Önce 3000-5000'li yıllara dayanan ve modern tarzda örgütlü bir şekilde devam ettirilerek günümüze kadar gelen bir oyun ve spor dalıdır. Özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren modern futbol tarzına geçilmesiyle birlikte, futbol alanı toplumsal yaşamın en etkin parçalarından biri haline gelmiş, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel açıdan oldukça etkin bir alana dönüşmüştür. Ancak, alanı var eden ilişkiler ağını oluşturan kesimin neredeyse tamamen erkek bireylerden oluşması ve futbol oyunun tarih boyunca erkek egemen bir anlayışta şekillenmiş olması kadınların

bu alandan uzun bir süre dışarıda tutulmasına neden olmuştur. Örgütlü olarak futbolda varlıklarını sürdürmeleri oldukça yakın bir tarihe dayandırılmakla birlikte, bu kısa sayılabilecek süre içerisinde kadın futbol organizasyonları ve kadın sporcular hem dünya genelinde hem de Türkiye özelinde kayda değer ilerlemeler kaydetmiş ve futbol alanı içerisinde kendilerine ait bir konum elde etmişlerdir. Bu nedenle, uzun ve zorlu bir mücadelenin ardından türlü engellere rağmen alan içerisinde kendilerine yer bulan kadın sporcuların ve elbette kadın futbol organizasyonlarının var olma mücadelesi, alan içerisinde nasıl bir konuma sahip oldukları ve erkek futbol alanı ile kıyaslandığında kadın futbol alanındaki ortak ve özgün nitelikler incelenmeye değer bir konu haline gelmiştir.

Bu çalışmada kısaca, kadın sporcuların futbol alanına katılımlarında ihtiyaç duydukları sermayelerin türleri, edinilmiş yatkinlikleri (habitus), alan içerisinde kurulan ilişkilerin boyutu ve bu ilişkilerin karşılaştırmalı olarak Pierre Bourdieu eksenli ilişkiyel yaklaşıma dayalı analizi hedeflenmiştir. Pierre Bourdieu'nun ilişkiyel kavramlar olarak öne sürdüğü alan, sermaye ve habitus kavramları üzerinden kadın futbolcuların futbol alanına ilişkin beklentileri, futbol alanına katılımın gerçekleştirebilmesi için sahip olunması gerekli olan sermaye türleri ve alanın oluşmasını mümkün kılan ilişkilerin ne şekilde kurulduğu ve devam ettirildiği analizin temel noktaları olarak aktarılabilir.

Araştırmanın evrenini Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı kadın futbol ligleri ve elbette bu liglerde sürdürdükleri faaliyetlerle kadın futbol alanının var olmasını mümkün kılan üyeler oluşturmaktadır. 2017/2018 sezonunda 1. Lig'de 10, 2. Lig'de 16 ve 3. Lig'de 98 olmak üzere 124 kadın futbol takımı ve bu takımlarda yer alan oyuncular araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, nicel veri için Kadın futbol liginin 1.Lig kategorisinde 2017/2018 sezonunda kayıtlı olarak faaliyetlerini sürdüren futbol takımlarında yer alan kadın sporcular oluşturmaktadır. Nitel veriler ise Kadın Futbol 1. Ligi'nde faaliyet gösteren bir takımın belirlenmesiyle oluşturulmuştur.

Araştırmanın metodolojisi olarak belirlenmiş ilişkiyel paradigmanın bir gerekliliği olarak kadın futbolu alanında faaliyet gösteren sporculardan hem nicel hem de nitel veriler elde edilmiştir. İlişkiyel sosyal bilim anlayışının önerdiği nitel ve nicel verilerin kullanılmasına paralel olarak tümdengelim ve tümevarım yöntemleri arasında bağlantı kurmaya dayalı birleştirici bir yöntem kullanılmıştır.

İlk olarak, kadın futbol alanında faaliyet gösteren ve ulaşılabilir konumda olan bir futbol takımının üyeleriyle (11 sporcu) ve aynı takımında yönetici ve antrenör olarak yer alan iki ismin yanı sıra Kadın futbol alanında faaliyet gösteren Kulüpler Birliği'nden bir isim ile yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Burada belirtilmesi gereken nokta, kadın sporculara yöneltilen görüşme sorularının alan içi deneyimlerle ilgili içeriğe ve diğer üç isimle yapılan görüşme sorularının ise çoğunlukla kadın

futbol alanının genel durumuna yönelik olmasıdır. Ayrıca, Kadınlar 1. Ligi'nde yer alan maksimum sayıda sporcuya ulaşma hedefiyle anket çalışması gerçekleştirilmiş ve 102 sporcuya anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Kadın Futbol 1. Ligi İstanbul'da dört, İzmir, Antalya, Samsun, Zonguldak, Diyarbakır ve Trabzon'da birer takım olmak üzere toplamda 10 takım bulunmaktadır. Coğrafi olarak Türkiye'nin birbirlerine çeşitli uzaklıklardaki 7 farklı şehrinde bulunan takımların hepsine birden ulaşmanın zaman açısından mümkün olmamasından ötürü nitel çalışma bağlı bulunulan sosyal bilimler enstitüsü ve takım yöneticilerinin izni ve oyuncuların rızası ile Kulüpler Birliğinin bilgisi dahilinde önceden belirlenen bir takımın oyuncuları ve futbol alanında faaliyet gösteren üç yönetim/teknik ekip üyesi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Nicel veri toplama sürecinde yine coğrafi sebepler ve kısıtlı zamandan kaynaklı olarak, nitel görüşme gerçekleştirilen takımların iç saha maçı haftalarında misafir takım oyuncuları ile ilk elden, bir kısmına da Kulüpler Birliği'nin takım yöneticilerine ve sporcularına ulaşması aracılığıyla dijital ortamdaki ulaşılarak gerçekleştirilmiştir. İlk elden yapılan anketlerin sonuçlarıyla dijital ortamda gerçekleştirilen anketlerin birbirleri ile tutarlı olduğu görülmüş ve tamamen aynı soruların yer aldığı iki anket grubu birleştirilmiştir.

Nitel araştırma tekniğinin kullanılmasındaki sebep, oyuncuların futbol alanı içerisinde oynula, kendileriyle ve çevreleriyle nasıl bir ilişki kurdukları, futbol alanına katılımlarının nasıl gerçekleştiği, alandaki faaliyetlerini nasıl ya da başka bir ifadeyle hangi yatkınlıklar üzerinden devam ettirdikleri, ait oldukları toplumsal sınıf ya da konumları hakkında derinlemesine bilgi sahibi olabilmek ve derinlemesine bir analizi mümkün kılmaktır. Anket çalışması ise çoğunlukla demografik bilgileri içermekle birlikte, nitel çalışmada elde edilen verilerin güvenilirliğini desteklemesi ve belirli bir profil çıkartma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sayede nitel verilerden elde edilen ayrıntılı verilere ek olarak, kadın futbolcuların yaş ve eğitim durumu, futbola başlama yaşı, lisanslı bir sporcu olarak kaç yıldır futbol alanında yer aldığı, futbola yönelme sebepleri, futbol alanından beklentileriyle ilgili istatistiki veriler elde edilmiştir. Antrenör, yönetici ve kulüpler birliği üyesiyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ise, hem kadın futbol alanının mevcut işleyişi ve durumu hem de kadın futbolculardan elde edilen nicel ve nitel verilerin doğruluğuna katkı sağlaması açısından kadın futbolcularla açıklamalar ve fikirler elde edilmesi hedeflenmiştir.†

---

† Sporcu pozisyonu dışındaki görüşmecilere yöneltilen sorulara birkaç örnek vermek gerekirse; Kadın futbolunun Türkiye'deki durumundan bahsedebilir misiniz? Kadın futbolu üzerine çevrenizde ne tür yorumlar yapılıyor? Sizce kadınlar neden futbola? Oyuncular hangi amaçlarla kadın futbolunda yer alıyor? Kadın futbolunun geleceği hakkın neler söyleyebilirsiniz?

Araştırma Bulgularının Analizi

Kadın Futbol Alanının Durumu, Mevcut Düşünceler ve Sorunlar

Türkiye’de kadın futbol alanının TFF tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmesi, kadın futbol kulüplerinin buldukları bölgenin yerel yönetim ve kurumları tarafından minimum düzeyde ya da katılımcının açıklamasından yola çıkarak “göstermelik” bir desteğe sahip olması bu alanın devamlılığında pek çok sorunlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu nedenle yönetici/antrenör pozisyonundaki katılımcıların kadın futbol alanının işleyişi, düzeni ve alanın mevcut durumu hakkında verdikleri cevaplar da bu ekseninde seyretilmektedir. Katılımcılar alanın son derece zayıf olan kurumsal yapılanması, ilgisizlik ve federasyon tarafından uygulanan stratejilerinin yanlışlığı ve eksikliği üzerinde durmaktadır.

Yönetici/Antrenör pozisyonundaki Y-3 No’lu[‡] katılımcının kadın futbol alanının yapılanması, işleyişi ve futbol federasyonunun bu alan üzerinde uyguladığı faaliyetler üzerine açıklaması şu şekildedir:

“(…) Lig nasıl idare ediliyor? Birkaç pazı[§] var bu liglerin. En son pazıda, ben girdikten sonraki dönemi söylediğimizde (yaklaşık 5-6 yıl öncesinden bahsediyor), iki tane ana pazı var. Birisi genişleme dönemi, birisi bastırma dönemi. İlk dönemde numerik artışlara önem verilmiş, bir ani genişleme dönemi. Daha sonrasında da bu ani genişlemenin getirdiği bazı yapısal değişikliklerin yapılamamasından dolayı sorunlar başlamış. Takım sayısı her sene ikiye katlanarak artmış, UEFA’ya bildirilen şeylerde de yine böyle, lisanslı oyuncu sayısı da ciddi oranda artmış. Federasyonun ilgisi de buna orantılı olarak değişmiş. Ancak, işin kalitatif yönüne çok fazla odaklanılmamış. Çok hızlı büyüme kalitesizliği getiriyor, kalitesizlikle birlikte bir takım ek sorunlar ortaya çıkmaya başlıyor. Mesela, çocuk korumaya dair birtakım endişeler. Bundan sonraki süreçte de federasyon tamamen bu durumu kontrol altına alma, teşvik olayını buna göre düzenleme, dolayısıyla, mevcut olan kaynaklarla durumu idare etme ve var olan şeyi koruma üzerine tavır alıyor. (...) Kısaca ana fikir, çok hızlı gelişme ve kalitatif büyümeye yönelik bir genişleme dönemi, onun ardından bu genişlemenin yapısal ve kalite açısından eşlemesi yapılamadığı için bir kalitesizleşme ve bu kalitesizleşmenin getirdiği birtakım sorunlar, çocuk korumadan teşvik

[‡] “Y” kodlu görüşmeciler yönetici ya da antrenör pozisyonunda bulunan katılımcıları, “F” kodlu katılımcılar ise kadın sporcuları ifade etmektedir.

[§] Katılımcı burada birkaç aşaması olduğunu ifade etmek istiyor

sisteminin yanlış olmasına kadar birtakım endişeler. Son iki yıldır da bu genişlemeyi kontrol etme ve idare etme çabası içinde olan bir lig var aslında şu an.”

Kadın futbol alanının mevcut durumu ve alanın işleyişi üzerine açıklamalarda bulunan bir diğer Yönetici/Antrenör pozisyonundaki Y-1 No'lu katılımcı da Y-3 No'lu katılımcının vurguladığı kadın futbol alanındaki kurumsal yapılanmanın yetersizliğine ve yanlış uygulamalara vurgu yapmaktadır:

“Aslında bu konu çok yarama basılan bir konu. Ligin kuruluşu ve işleyişi ile ilgili şu söylenebilir. Üç tane lig var; 1. Lig, 2. Lig ve 3. Lig. Biz tamamen gelişim liglerine bağlıyız. Aslında bizim savunduğumuz şey ayrı bir departmanın olması kadın futbolu alanında. Bu işi bu sene yapan arkadaşlar, Grassroots dedikleri departmanda çalışan arkadaşlardan bahsediyorum. Bu işi hakıyla yapmıyorlar. Sıkıntılar çok büyük o yüzden. Yani normalde cumartesi gününe maç verirken, bize birde çarşamba gününe veriyor. Şunu düşünmüyorlar; bizim burada futbol oynayan sporcularımızın hemen hemen hepsi öğrenci. Mesela bununla ilgili büyük bir sıkıntı yaşıyoruz.”

Açıklamalardan yola çıkarak, kadın futbol alanının futbol federasyonu tarafından ikincil bir konuma hapsedilmiş bir yapıda olduğu çıkarımı yapılabilir. İki katılımcının açıklamalarında da benzer şekilde belirttiği gibi, kadın futbol alanı kurumsal yapılanmanın yetersizliğinden kaynaklı olarak kalite ve verimlilik konusunda oldukça vasat bir konumda yer almaktadır. Yönetici ve antrenör pozisyonundaki üç görüşmecinin kadın futbol alanı konusunda bürokratik açıdan zayıf ilişkilerin ve ilginin vurgusunu yapmakta olsa da toplumsal yaşamın bir alt alanı konumunda yer alan kadın futbolu, kendi sınırları içerisinde mevcut ilişkiler ağının ve elbette eyleyicilerin oluşu, belirli bir tarihsel sürece sahip olması ve belirli bir yapılanmanın ve işleyişin söz konusu olması sebebiyle Bourdieu'nun alan üzerine yaptığı açıklamalara paralel bir durum söz konusudur.

Kadın Futbolcuların Sosyo-ekonomik Durumları

Araştırmada yer alan kadın futbolcuların yaş aralıkları, devam ettikleri eğitim kurumları ve kayıtlı oldukları bölümleri belirli bir aralıkta seyrettiği gibi, aile yapıları ile ait oldukları sınıf yapısından bahsetmeyi mümkün kılacak sosyal ve kültürel sermayeleri de paralellik göstermektedir.

En azından şehir özelinde, kadın futbolcuların ailelerinin sosyo-ekonomik durumu hakkında yönetici/antrenör pozisyonundaki Y-1 No'lu katılımcı şu açıklamalarda bulunmaktadır:

“Çocukların geldiği aileler çoğunlukla kötü (maddi duruma sahip) diyebilirim rahatlıkla. Yeşilbahçe'den, Zeytinköy'den (katılımcının bahsettiği iki mahalle, şehirde görece alt gelir grubu olarak belirtebileceğimiz insanların yaşadığı bölgelerdir) sporcularım var bir sürü. Zar zor geçinen aileler, çocuklarının bir yerlere buradan varmasını isteyen aileler bunlar. Burada aslında vurgulamamız gereken en önemli noktalardan biri şudur; bu işin hem sportif hem de sosyal bir tarafı var. İlk öncelik bu işin sosyal boyutu. Ailevi durumlarından kaynaklı ya da yaşadıkları muhitlerden kaynaklı olarak başka yönlere sapma ihtimalleri de var bu çocukların bu bir gerçek.”

Yönetici/antrenör pozisyonunda yer alan katılımcının kadın futbolcuların ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumu üzerine yaptığı bu açıklamaların anketlerden elde edilen verilerle paralellik gösterdiği söylenebilir. Anket çalışmasına katılan 102 katılımcının cevapları incelendiğinde, toplamda 204 ebeveynin sadece 4'ünün üniversite eğitimi tamamladığı, ebeveynlerin yaklaşık olarak 4'te 3'ünün ortaokul veya ilkokul mezunu olduğu görülmektedir.

Anket çalışmasından elde edilen verilerde kadın futbolcuların ailelerinin sosyo-ekonomik durumu ile ilgili bir diğer önemli nokta da ebeveynlerin meslekleri olarak göze çarpmaktadır. Ebeveynlerin eğitim seviyelerinin düşük olduğunu iddia edebileceğimiz gibi, meşgul olunan meslekler de en azından toplumsal yaşamda ekonomik ve sosyal statü açısından üst meslekler olarak görülmemektedir. 204 ebeveynin 37'si serbest meslek, 42'si işçi, 17'si memur, 27'si ise emeklidir. 81 ebeveyn ise herhangi bir işte çalışmamaktadır (77'si kadın ebeveynidir). Kadın futbolcularının ebeveynlerinin çoğunlukla görece işçi sınıfı ya da alt-orta olarak tanımlanabilecek meslek gruplarında yer aldığı görülmektedir. Ebeveynlerin mesleki bilgileri incelendiğinde ilk dikkati çeken nokta özellikle futbolcuların annelerinin büyük çoğunlukla herhangi bir işte çalışmıyor oluşudur.

Kadın futbol alanındaki sporcuların hangi sebeplerden ya da ne tür beklentilerden dolayı bu alanda yer aldığı ve daha üst gelir gruplarından gelen sporcuların futbolu tercih etmemesinin sebeplerini yönetici/antrenör pozisyonundaki Y-3 No'lu katılımcı şu şekilde açıklamaktadır:

“Benim bu konudaki fikrim şu şekilde: beyaz yaka ailelerinin çocuklarının portföyleri çok daha geniş oluyor genelde. Bunun içerisinde

okul hedefleri, kariyer hedefleri de oluyor. Onun dışında farklı aktiviteler de yapıyor beyaz yaka ailelerinden gelen çocuklar. Sosyo-ekonomik düzey düştükçe çocukların portföyleri daralmaya başlıyor ve bu portföylerinin içerisinde futbolun yeri çok daha başkalaşıyor. Hatta belirli bir noktadan sonra futbol tek çıkış noktası haline geliyor. Ya da tek aktivite olarak kalıyor çocuğun elinde. Bu yüzden, genele baktığımızda alt yapıda Dudullu'da özellikle özel okullardan ve kolejlerden çocuklar da geliyor. Ancak, bir sene bile kalmadan bırakıyorlar onlar. Çünkü yaz tatillerinde yurtdışına gidiyorlar mesela, o tempo ile öbür tempo bir arada gitmiyor. Spor ikinci planda kalıyor portföyleri genişledikçe.”

Y-3 No'lu katılımcının açıklamasında belirttiği üzere, kadın futbolcuların büyük çoğunlukla düşük gelir grubuna mensup, alt sınıf ailelerin üyeleri olmasına paralel olarak ekonomik sermayelerinin sınırlı olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle futbolun kadın sporculara sunduğu eğitim ve iş bulma gibi çeşitli potansiyel avantajların ya da yarattığı ihtimalin alt sınıf mensubu kadın sporcuların bu alana çok daha fazla tutunmasında önemli bir etken olarak görülebilir.

Kadınların Futbol Alanına Yönelmesinde Etkili Olan Faktörler

Elde edilen veriler dikkate alındığında, kadınları futbol alanına katılmaya iten üç temel etken dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki hem anket çalışmasında hem de yüz yüze derinlemesine görüşmelerde en çok öne çıkan çocukluk döneminde mahalle ortamındaki ya da okul ortamındaki arkadaş etkisidir. Diğer iki etken ise arkadaş ilişkileriyle aynı etkiye sahip olmasa da ailenin desteği ve beden eğitimi ya da antrenörlerin yönlendirmesi olarak göze çarpmaktadır.

Nicel veriler göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların yarısından fazlasının futbola olan ilgisinin arkadaş çevresinin etkisiyle başladığı görülmektedir (102 katılımcının 62'sinin futbolla ilk olarak arkadaş çevresinde tanıştığı görülmektedir). Diğer yandan, aile ve okul ortamında kurulan ilişkiler de katılımcıları futbol alanına yönlendiren diğer önemli etkenler olarak görülebilmektedir (102 katılımcıdan 39'u). Katılımcıların verdiği cevaplara göre, futbola olan ilginin başlaması yıl yıl değişkenlik göstermekle birlikte çok büyük çoğunluğunun 5-15 yaş aralığında (102 katılımcıdan 93'ü), yani okul çağı olarak niteleyebileceğimiz bir dönemde, futbola ilgi duymaya başladığı gözlemlenmektedir.

Futbola olan ilginin nasıl başladığı ile ilgili yüz yüze görüşmelerde verilen cevaplar ise tamamen paralellik göstermektedir. Katılımcıların futbola olan ilginin nasıl başladığı ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda okul, mahalle ve

sokak ortamı gibi farklı mekanlar belirtilmekle birlikte, ortak nokta mahalledeki ya da okul ortamındaki “erkek arkadaşlar” olarak dikkat çekmektedir.

Futbola olan ilgisinin nasıl ve kimlerle birlikte başladığı ile ilgili soruya F-13 No’lu katılımcıların verdikleri cevap diğer katılımcıların bu konudaki açıklamalarını özetler niteliktedir. F-13 No’lu katılımcının açıklaması şu şekildedir:

“Aslında çocukluğumdan beri futbolla ilgiliyim diyebilirim. Çünkü erkeklerle falan oynayarak başladım futbola mahallede. (...) hiç kız arkadaşım olmadı benim. Böyle Barbie bebeklerle oynamadım hiçbir zaman. Hep erkekti yani arkadaşlarım. Onlar da futbol oynayınca ben de başka bir sporla uğraşmadım hiçbir zaman.”

Bu noktada dikkate değer olabilecek bir diğer husus, araştırmaya katılan 11 kadın futbolcunun mahalle ya da okul ortamında erkek arkadaşlarıyla birlikte oynayarak futbola ilgi duymaya başlamasının yanında, çocukluk dönemlerinde ya hiç ya da sadece birkaç tane ile sınırlı kadın arkadaşına sahip olduklarını belirtmeleridir.

Kadın futbolcu konumunda bulunan katılımcıların futbola nasıl ve kimlerle başladığı yönündeki ortak cevaplarını destekler nitelikteki önemli açıklamalardan biri de F-2 No’lu katılımcının bu konu hakkındaki cevabıdır:

“Futbola ilgim her zaman olduğu gibi başladı, klasiktir bu, herkes için aynıdır. Erkeklerle okul aralarında, teneffüslerde, beden eğitimi derslerinde top oynaya oynaya ilgim başladı. Kızlarla oynamazdım pek. Sonra okulda bir takım oluşturduk kendi aramızda. Sonra oradan da futbola başladım.”

Kadınların mahalle ya da sokak ortamından çıkarak bir spor kulübüne katılmasında ise, okul ortamında beden eğitimi öğretmenlerinin tavsiyesi ve kadın futbol antrenörünün oyuncuyu keşfetmesi ön plandadır. Katılımcıların yaptığı açıklamalara göre, 4 katılımcının lisanslı olarak futbol kulübüne katılımında okullarındaki beden eğitimi hocalarının yönlendirmesi etkisi olmuş, geriye kalan 11 katılımcı ise mahallelerinde ya da okullarında futbol oynarken kadın futbol takımı antrenörleri tarafından fark edilerek kulübe davet edilmiştir.

Futbol oyununa ilgi duyan kadınların futbol kulübüne girişlerinde beden eğitimi öğretmenlerinin etkili olduğunu belirten F-15 No’lu katılımcının açıklaması şu şekildedir:

F-15 No’lu katılımcı da futbol kulübüne katılmaya karar vermesinde beden eğitimi öğretmenin etkisinden söz etmektedir:

“Aslında ben kulübe gideceğim diye bir karar vermedim. Okul takımında falan oynuyordum ben futbol. Daha sonra beden eğitimi öğretmenlerim buradaki takım antrenörüne götürdüler. Sonra orada ortamın daha geniş ve imkanların daha fazla olduğunu gördüm. Ben de o şekilde başladım.”

Katılımcıların kulübe girmeye karar verdikleri ya da girdikten sonraki dönemde deneyimledikleri bir diğer tecrübe de ailenin tepkisi olarak görülmektedir. 11 katılımcının 2’si hariç diğer bütün katılımcılar futbol kulübüne lisanslı sporcu olarak ilk katıldıkları dönemde ailelerinin karşı çıktığını ya da en azından doğrudan onay vermediklerini belirtmektedirler. Ancak burada ailenin onaylamayan tavrını değiştiren katılımcının kadın futbol alanından elde ettikleri çeşitli çıkarlar olarak göze çarpmaktadır. Ailenin bakış açısını değiştiren iki durum ortaya çıkmaktadır. Birincisi milli takımda sporcu olarak yer almanın sosyal ve kültürel anlamda oyuncuya getirdiği, ikincisi ise sporcunun futbol kulübünden sınırlı miktarda da olsa düzenli bir gelir elde etmesidir.

Elbette, bu 2 durumdan bağımsız örnekler de katılımcıların açıklamalarında yer almaktadır. Örnek olarak, F-13 ve F-7 No’lu katılımcıların açıklamasına göre aileleri en başından beri bu alana katılımda ve ilerlemelerinde destek sağlamıştır. F-13 No’lu katılımcının açıklaması şu şekildedir:

“Epey destek çıkıyorlar. Mesela lise zamanında ben Serik’te oturuyordum. Şehire oradan geliyordum yağmur çamurda bile. Beni oradan alırlardı hiç üşenmeden. Gün ya da saat fark etmeksizin. Antrenmanım geç bitmesine rağmen gelirlerdi. Moral olarak da her zaman destek verdiler bana. Maçlarıma hep gelir izlerler. Bir ihtiyacım eksikim olduğunda her zaman yardımcı olurlar.”

Diğer yandan katılımcıların 10’u futbol kulübüne başladıkları ilk zamanlarda ailelerinin futbol oynamalarını desteklemediğini belirtmektedir. F-14 No’lu katılımcının açıklaması da ailesinin ilk dönemlerde futbol oynamasına karşı olduğu, ancak sonraları ekonomik olarak futbol alanının sağladığı avantajdan dolayı bu durumun tersine döndüğünü belirtmektedir: “En başta, önceden bir tepki göstermişlerdi, babam falan özellikle istemiyordu. Ondan sonra tabii, futbol maddi bir kazanç sağladı bana. Sonuçta harçlığımı kazanıyorum ben futboldan. O yüzden şu an destekliyorlar.”

F-15 No’lu katılımcının açıklaması da çoğu katılımcının ailelerinden gelen genel tepkiyi özetler niteliktedir:

“İlk başlarda çok sıkıntılıydı benim için. Gitmemi istemiyorlardı. Ancak, zamanla alıştılar yani. Artık elimi kolumu sallaya sallaya istediğim gibi gidiyorum. Bir de milli futbolcu olduğum için yurtdışına falan da çıkıyorum. Burs da alıyorum aynı şekilde. O yüzden bu konuda artık hiç sorun yaşamıyorum.”

Ailelerin çocuklarını kadın futbol kulübüne gönderme ya da gitmesine izin verme konusundaki tutumuna değinen yönetici/antrenör pozisyonundaki Y-2 No’lu katılımcının açıklaması ise artık ailelerin çocuklarının futbol oynaması konusundaki önyargılarının kalkmaya başladığına yöneliktir. Ayrıca, açıklamada oyunculara sunulan milli takım avantajı ve ekonomik katkı da bu açıklamada vurgulanmaktadır:

“Her ne kadar devam edilse, aştık bazı şeyleri dense de hala bir kuşku var ailelerde, kızlar da da var. Ne işi var benim kızımın futbolda gibi bir düşünce. Tabi ki eskisi kadar değil, ki bizzat bize kızını getirip burada spor yapmasını vakit geçirmesini isteyen bir sürü aile de var. Sonuçta çocuk buraya spor yapmaya geliyor. Sağa sola sapma gibi bir durumu yok. Burada ne olursa olsun bizim de her zaman gözümüz onları üzerinde. Çocuğu milli takıma gönderiyoruz, cebine parasını koyuyoruz, herhangi bir ihtiyacı varsa karşılıyoruz.”

Alana Katılım İçin Gereken Sermayeler

Kadın futbol alanında futbolcu olarak yer alabilmek için elbette birey çeşitli sermayelere ihtiyaç duymaktadır. Yaş kategorileri ve cinsiyet sınıflandırması yapmaksızın bütün futbol alanlarında sahip olunması gereken muhtemelen en temel sermaye bedensel/fiziksel sermayedir. Alandaki faaliyetlerde tamamen bedeninin ön planda olması ve bedene yatırımın önemi erkek futbol alanında da benzerlik gösterebileceği haliyle, kadın futbol alanında da aynıdır ve beklenen bir şekilde sporcunun bedenine yatırım yapması, yani fiziksel açıdan yapılan spor için yeterli olması bir gereklilik olarak alınabilir. 3 yönetici/antrenör ve 11 katılımcının tamamı bir kadın sporcunun futbol kulübünde yer alabilmesi için ihtiyaç duyduğu niteliklerin ya da gerekliliklerin öncelikli olanlarını “yetenek” ve “istek” olarak açıklamaktadırlar.

F-2 No’lu katılımcı, açıklamasında bir kadın sporcunun futbol takımına giriş hikayesini ve bir kadın futbol kulübünde yer alabilmek için fiziksel açıdan ne tür özelliklere sahip olması gerektiğini şu şekilde açıklamaktadır:

“Çok bir şeye sahip olmaya gerek yok. Yetenekli olacaksın. Hocalar okulları devamlı geziyor zaten. Görüyorlar seni antrenmanlarda, okul takımlarında falan. Yetenekliysen eğer beğeniyorlar ve kulübe çağırıyorlar. Kabul edersen giriyorsun. Bayan futbolunda öyle transfer ücretiymiş, lisans parasıymış onlar yok zaten.”

F-13 No'lu katılımcının açıklaması da F-3 No'lu katılımcının açıklamasına paralellik göstermektedir: “En azından topla uyumlu olması lazım. Uyum olduğu sürece gerisini geliştirebilir. Kalas gibi olmamak lazım, bir estetik olması lazım. Vücudun spora uygun olması lazım diyebiliriz.”

Yönetici/antrenör pozisyonundaki Y-1 No'lu katılımcı da kadın futbol takımına oyuncu seçerken ilk önceliklerinin yetenek olduğunu ve ardından da ailenin çocuklarına karşı bu konudaki tutumunun geldiğini belirtmektedir:

“Oyuncu seçiminde öncelikle yetenek önemli tabi. Birincisi kız hevesliyse, ikincisi de ailesi onu destekliyorsa bizim için tamamdır. Aile desteği ve kızın isteği olmadan bu iş zaten olmaz...”

Bir kadın sporcunun futbol alanına katılabilmesi ve alan içerisinde varlığını sürdürebilmesi için ihtiyacı olan yegâne sermaye bedensel/fiziksel sermaye olarak göze çarpmaktadır. Bu noktada, kadın futbol alanında futbolcu konumunda yer alabilmek için Bourdieu'nun sosyal, kültürel, ekonomik ya da sembolik sermayelerinden ziyade kişinin bedeni bir sermaye haline dönüşmektedir. Bu nedenle, fiziksel sermayeye yatırım yapmak (fiziği geliştirmek ya da futbol oynamaya müsait bir fiziği elde edebilmek olarak da ifade edilebilir), yetenek geliştirmek cinsiyet ya da yaş gözetmeksizin her sportif alanda olduğu gibi kadın futbol alanında da en ön plana çıkan bir sermaye olarak yer almaktadır.

Oyundan Beklentiler

Anket çalışmalarından ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda, kadın futbolcuların oyundan beklentileri kadın futbol alanının bir meslek alanı olduğu kabulünden ziyade çoğunlukla katılımcıların gelecekteki hedefleri doğrultusunda bir araç olduğu kabulüne dayanmaktadır. Bu nedenle katılımcıların kadın futbol alanındaki beklentileri “milli sporcu olmak”, “eğitim alanına giriş sırasında sağlayabileceği muhtemel avantajlar” ve “lise-üniversite eğitiminden sonra ilgili meslek alanı için futbolcu olmanın sağlayacağı kolaylıklar” şeklinde üç temel kategoride aktarılabilir.

Anket çalışmasında sorulan futbol alanından beklentiler üzerine soru da “milli takımda yer almak”, “şampiyonluk yaşamak”, “eğitim hedefi” ve “diğer” seçeneklerinin sonuçları incelendiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının futbol alanındaki beklentisini milli takımda yer alma isteği oluşturmaktadır (102 katılımcıdan 52’si). Belirtilmesi gereken bir diğer nokta, şampiyonluk yaşama ve iyi bir kariyere sahip olmayı hedefleyen toplam 29 katılımcının 15’inin halihazırda milli takım oyuncusu olmasıdır. 18 yaşının altında ve lise eğitimine devam etmekte olan anket katılımcılarının ise, milli takımda yer alma isteğinin dışında, lisanslı sporcu olmanın spor bilimleri fakültelerine sağladığı giriş kolaylığından dolayı beden eğitimi bölümüne girme hedefi taşıdığı ve kadın futbol alanından beklentisinin de bu minvalde şekillendiği söylenebilir.

Kadın futbolcularla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin de anket çalışmasında ulaşılan sonuçlara paralellik gösterdiği söylenebilir. Yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilen 11 kadın katılımcının 8’i açıklamalarında milli takımın sağladığı maddi kazanç ve gelecekte mesleki alanda sağladığı avantajlar ve kulüpten elde edilen kazanç ve sosyal çevrenin genişlemesi üzerinde durmaktadır.

Üniversitelerin spor bilimleri fakültesinde eğitimine devam eden ve milli takımda da yer alan F-12 ve F-3 No’lu katılımcılar kulüpten alınan ücrete de değinmekle birlikte, millilik bursu, milli sporcu olmanın sağladığı sosyal çevre avantajı ve üniversite mezuniyetinin ardından milli sporculara sağlanan atama kolaylıklarını futbol alanındaki beklentilerini açıklarlarken öne sürmektedirler.

F-12 No’lu katılımcının futbol alanından beklentileri hakkında yaptığı açıklama şu şekildedir:

“Şöyle ki (...) maddi bir kazanç sağlıyorum buradan. Üniversiteye girmemde de çok etkisi oldu. Mesela, ben milli sporcuym. Millilik bursu alıyorum devletten her ay ayrıca. Bu gibi avantajları var. Sonra öğretmenlik okuyorum. Milli olmanın atamada bir avantajı var. Tabi şimdilik durduruldu diye biliyorum.”

F-12 No’lu katılımcının açıklamalarına benzer olarak, F-3 No’lu katılımcı da futbol alanından beklentileri milli takımın sağladığı ve sağlayacağı sosyal ve ekonomik avantajlar ve kulüpten alınan ücret ekseninde şekillenmektedir:

“Sosyal bakımdan belirli bir kitle içerisinde olduğum için, yani milli takımda olduğum için çevre edinmenin çok fazla etkisi oluyor. Milli takımlara gidiyorum. Orada arkadaşlıklar kuruyorum. Mali bakımdan zaten kulüpten aldığımız ücretler oluyor. Onların da bir katkısı oluyor. Daha sonra, milli takımda oynadığımız için bizim atamalarımız

(öğretmenlik) hemen gerçekleşiyor. Atamalarımızla ilgili bir katkısı oluyor futbolun.”

Yönetici/antrenör pozisyonundaki katılımcıların kadın futbolcuların hangi beklentiler ve hedeflerle bu alanda yer aldığı ile ilgili açıklamaları da futbolcu pozisyonundaki katılımcıları destekler niteliktedir. Y-2 açıklamasından yola çıkarak, özellikle kadın futbolcu olmanın ekonomik ve eğitim ekseninde sağladığı avantajların futbolcuların hedef ve beklentilerini etkilediği görüşüne sahip oldukları söylenebilir.

Kadın futbolcularının futbol alanından beklentilerini ve milli takım, takımdan alınan ücret, eğitim gibi hedeflerin nedenini Y-2 No'lu katılımcı şu şekilde açıklamaktadır:

“En önemlisi bir üniversite kapısı açıyor çocuklara BESYO'da. Zaten hemen hepsi ya BESYO'da ya da spor lisesinde okuyor. Ne yapacakları belli yani ileride. E milli takıma gidip belirli sayıda maça çıkınca çocuk kapağı atıyor üniversiteye. Okurken de rahat ediyor. Burada belirli bir para alıyor, millilik bursu olabiliyor. Okulunu bitirince ataması hemen yapılıyor.”

Anket çalışmalarından ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen veri ve açıklamalar genel olarak incelendiğinde, kadın futbol kulübünün ve milli takımın ekonomik, sosyal ve mesleki (kariyer) açıdan sağladığı avantajları alan içerisindeki beklentiler olarak belirten kadın futbolcular içerisinde buldukları alanı erkek futbolcuların aksine uzun bir süre devam ettirebilecekleri bir profesyonel meslek alanı olarak görmemektedirler. Bu nedenle, kadın futbolcular için futbol alanının gelecekteki hedeflerini elde edebilmek adına faydalanabilecekleri bir araç olarak gördükleri söylenebilir. Futbol alanının büyük çoğunlukla spor bilimler fakültesi öğrencileri olan ya da ileride spor bilimleri fakültesi öğrencisi olabilmeyi hedefleyen kadın futbolcular için portföylerine ekleyebilecekleri bir sembolik sermaye amacı taşıyan “sertifika programı” ya da bir “formasyon” görünümünde olduğu söylenebilir.

Kadın Futbolcuların Edinilmiş Yatkinlıkları

Yüz yüze görüşmelerden elde edilen açıklamalar incelendiğinde, katılımcıların tamamının çocukluk döneminden itibaren erkek arkadaşlar edindiğini ve devamlı olarak erkek arkadaşlarla vakit geçirdiklerini belirtmeleri kadın futbolcuların belirli yatkinlıkları (habitus) edinme sürecinde etkili olduğu söylenebilir.

Bu noktada, katılımcıların belirttiği açıklamalarda, “erkek gibi olmak”, “erkek gibi davranmak”, “erkek gibi vücuda sahip olmak” ve “diğer kadınlar gibi olmamak” gibi ifadelerden sıklıkla kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kadın futbolcuların futbol alanını erkekleşmiş bir alan olarak algıladıkları ve belirli edinilmiş yatkınlıkları da zaman içerisinde bu minvalde elde ettikleri söylenebilir. Katılımcıların futbol alanında ve gündelik hayatlarında nasıl davranışlar sergiledikleri, ne tür aktivitelerde buldukları, giyim ve görünüş açısından tercihleri ve konuşma tarzları üzerine yaptıkları açıklamalar ve bu çerçevede yapılan gözlemler dikkate alındığında, katılımcılar kendilerini futbolla ilgilenmeyen kadınlardan daha farklı yatkınlıklara sahip insanlar olarak nitelemektedirler.

11 katılımcının 10’u saha içinde ve gündelik yaşamında kendisinin “erkek gibi” davrandığını, bu tarz alışkanlıklar geliştirdiğini belirtmektedir. “Erkek gibi” davranma, konuşma ve giyinme alışkanlıklarını futbolcu olma ile ilişkilendirmektedirler. Bu açıklamaların futbol alanının “erkekleştirilmiş”- “maskülenleştirilmiş” bir alan olarak algılanmasının bir sonucu olarak görülebilir. Ancak, katılımcıların tamamının çocukluk dönemlerinde çok fazla kadın arkadaşının olmaması ve büyük bir çoğunlukla erkek arkadaşları ile vakit geçirmesi geçmiş deneyimlerle edinilen ve bir yatkınlığa dönüşen habitusun şekillenmesinde etki sahibi olduğu da söylenebilir.

Görüşmecilerin bir nitelik olarak sunduğu önemli bir nokta da giyim tarzı olarak dikkat çekmektedir. Burada önemli nokta katılımcıların tamamının gündelik hayatlarında tercih ettikleri sportif bir giyim tarzını “erkek gibi” ya da “erkeksi olmak” ile ilişkilendirmeleridir. Bu açıdan, giyim tarzı konusunda F-5 No’lu katılımcının açıklaması diğer katılımcıların verdiği cevapları özetler niteliktedir:

“Biz biraz daha böyle erkeksi oluyoruz tabi. Fiziğimiz de geliyor. Giyim tarzımıza, konuşmamıza falan da yansıyor tabi. Öyle etek falan giymiyorum ben mesela. Maç izlemeyi seviyorum çok fazla. Ama diğerleri (futbolcu olmayan kadınlar) öyle değil tabi.”

Giyim tarzına ek olarak, katılımcılar özellikle fiziksel duruş, hareket ve konuşma şekillerinin de önemli bir edinim olduğunu söylemektedir. Ayrıca bu nitelikleri de katılımcılar “erkeksi” ya da “erkek gibi olmak” ile ilişkilendirmektedir. Örneğin, futbol oynayan kadınlar ile oynamayanlar arasında oldukça ciddi farklar olduğunu ileri süren F-2 No’lu katılımcının bu konudaki açıklaması diğer katılımcıların bu konuya yaklaşımları ile önemli ölçüde paralellik göstermektedir:

“Dağlar kadar fark var (futbolcu kadınlar ve futbol ile ilgilenmeyen kadınlar arasında). En basiti, fiziksel olarak bizim yapımız değişiyor. İster istemez daha kaba yürüyoruz. Konuşma tarzımız değişiyor çok kibar olamıyoruz. Erkek muhabbetlerine katılabiliyoruz. Çok az bakımlı olan veya makyaj yapan insan var bizde. Bir takımında belki 1 ya da 2 kişi öyledir. Hep sportif takılırız rahat ve “cool”. Eşofmanla falan gezeriz. O yüzden zaten en çok bunu tercih ediyoruz (...).”

F-12 No’lu katılımcı da günlük yaşamda kadın futbolcuların tavır ve davranışlarının değiştiğini belirtmektedir:

“(...) Mesela sahada erkek gibi durman gerekiyor. Erkek gibi koşman, mücadele etmen gerekiyor. Duruş açısı olsun hareketler olsun. Tabi bunu sürekli yaptığın için dışarda da yürüyüşün, hareketlerin, konuşmaların falan da değişiyor, ona göre oluyor.”

Katılımcıların futbol alanında ve saha içerisinde buldukları hal, tavır ve davranışlar üzerine verdiği cevaplar ve ayrıca katılımcılar üzerine gözlemler dikkate alındığında, aynı alan içerisinde faaliyet göstermeleri, aynı eğitim alanında öğrenimlerine devam etmeleri gibi benzerlikler de göz önünde bulundurulduğunda kadın futbolcuların benzer eğilimler sergilediğini ve bir grup habitusu oluşturduklarını belirtebiliriz. Futbol oyununa duydukları ilginin de kaynağı olarak gösterebileceğimiz “erkek arkadaşlar” etkisi bu insanların benzer bir sosyal yörüngeye ve grup aidiyetine sahip olmasına neden olan ayrıca bir deneyim olarak da öne sürülebilir. Buna paralel olarak, kadın futbolcuların günlük hayatlarındaki yatkınlıkları da (habitusları) bu minvalde seyretmektedir. Burada belirtilmesi gereken nokta, katılımcıların giyim ve konuşma tarzlarını, günlük aktivitelerini, genel hal ve hareketlerini “sporcu gibi” ya da “futbolcu gibi” şeklinde değil, “erkek gibi” olarak tanımlamasıdır. Bu nedenle, katılımcılar geçmişten bugüne kurulan ilişkiler ağının ve deneyimlerinin bir sonucu olarak kendi perspektiflerinde bir “eril habitusa” sahip oldukları belirtilebilir.

Kadın Futbolcuların Çevrelerindeki İnsanları ve Takım İçerisindeki Diğer Üyeleri Algılayış Biçimleri ve Karşılıklı İlişkileri

Kadın futbolcuların futbol alanı dışında olan insanlarla olan iletişimini ikiye ayırmak mümkündür. İlki halihazırda kadın futbolcuları tanıyan gruplar, ikinci olarak da kadın futbolcular hakkında bilgi sahibi olmayan insanlar. Katılımcıların açıklamalarına göre, çevrelerindeki insanlar içerisinde devamlı iletişim halinde oldukları ve kadın futbol alanının varlığından belirli ölçüde

haberdar olan insanlar bu alana karşı çok daha ılımlı ve destekleyici tepkilerde bulunurken, kadın futbol alanı hakkında bilgisi olmayan insanlar kadınların futbol oynaması gerçeğine karşı cinsiyetçi ve destekler nitelikte olmaktan uzak bir tavır sergilemektedirler.

Kadın futbolcuların çevrelerinden aldıkları tepkileri F-1 No'lu katılımcı şu açıklamayla aktarmaktadır: “Yakın arkadaşlarım zaten bildiği için beni hep destekliyor, futbol oynamamı falan. Ama bilmeyen birisi futbolcu olduğumu duyunca “sen kızsın ne işin var futbolla”, “kız futbol mu oynarmış” falan diyor. Aslında herkes olumsuz bakıyor genel olarak.”

F-4 No'lu katılımcının açıklaması da F-1 No'lu katılımcının açıklamasına paralel bir şekilde genel görünümü açıklar niteliktedir: “Şaşıryorlar bilmeyenler genelde. Yani “kadın futbolcu mu olur?” diye. Ben mesela sporcuyum diyorum. Ne sporu voleybol mu falan diye soruyorlar. Hayır futbolcuyum diyorum. Epey de şaşıryorlar duyunca. Saçma diyen de oluyor iyi şeyler söyleyen de.”

Araştırma sürecinde görüşülen katılımcılardan elde edilen veriler çerçevesinde, katılımcıların birer üyesi olduğu kadın futbol takımı özelinde, takım içerisinde bir meslek arkadaşlığı ya da kurallar çerçevesinde bir ast-üst ilişkisi bulunmamaktadır. Bunun yerine, ilişkilerin çok daha samimi olduğu ve sadece futbol alanı içerisinde değil, gündelik yaşamın genelinde devam eden bir iletişim söz konusudur. Dikkat çeken noktalardan biri, kadın futbolcular arasında gayri resmi ve yaş grubuna bağlı bir abla-kardeş ilişkisinin bulunmasıdır. Bütün katılımcıların cevaplarında dikkat çeken bu nokta, bir kadın futbolcunun yaşça büyük diğer kadın futbolculardan “abla” sıfatıyla, yaşça küçük olanlardan ise “kardeş” ya da “kız kardeş” sıfatıyla bahsetmesi şeklindedir. Ayrıca, bu abla-kardeş iletişiminin de kendi içerisinde getirdiği birtakım uygulamalar yer almaktadır. Bunlar, ablalar için küçük kardeşlere destek çıkmak ve küçük kız kardeşler için ablalara saygı göstermek şeklinde açıklanabilir.

F-8 No'lu katılımcının bu konudaki açıklaması takım içerisindeki genel iletişimi ve oyuncular arasındaki abla-kardeş iletişimini genel olarak özetler niteliktedir:

“İş arkadaşlığı gibi resmi bir şey yok aramızda hiçbir zaman. Takım arkadaşız. Aile gibiyiz burada. Benim bir sürü sevdiğim saydığım ablalarım var, onlar her zaman yardımcı olurlar, bizi devamlı desteklerler. Küçük olanlara da tabi ben her zaman yardımcı olurum. Burada sonuçta daha yeni gelmiş, yaşça küçük kardeşlerim var hep destek olmaya çalışırız onlara da. (...). Mesela hala görüştüğüm bir ablam vardır. 1 sene önce takımdan ayrıldı ama hala görüşürüz kendisiyle. Bana çok yardımcı oldu buradayken her konuda. Hala da destek olur (...).”

Takımdaki abla-kardeş ilişkisine ve bu iki kesim arasındaki iletişim şekline örneklerle açıklama getiren bir diğer katılımcı da F-2 No'lu katılımcıdır:

“Büyüklere saygımız sonsuzdur her zaman da öyledir. Küçüklerle en kötü malzemeleri sen taşı falan diyoruz. O da olur, zamanında biz de yaptık. Onlar da büyüyünce kendi küçüklerine yapıyor. Bu her zaman bu şekilde oluyor. (...). Tabi hem içeride hem dışarıda her zaman aile gibiyiz zaten.”

F-7 No'lu katılımcının takım içerisindeki ilişkiler üzerine yaptığı açıklama da diğer katılımcıların bu konu hakkındaki cevaplarına paralellik göstermektedir:

“Zaten ilk olarak bir saygı oluyor. Küçük olanlar bize böyle tapıyor gibi. Sen de ister istemez davranışlarını falan düzeltmeye çalışıyorsun. Senin bir bakışından anlıyor mesela hangi hatayı yaptığını falan çok dikkat edilir buna. Bende böyle bir durum var mesela. (...). Daha küçük yaştakilerle aynen o şekilde ama kendi yaş grubumuzla daha bir kardeş gibi oluyorsun. Bir kere bir yere gitmeyince sen de gitmiyorsun mesela.”

Futbolcular arasındaki samimi olarak nitelendirebileceğimiz ilişki, aynı zamanda antrenör/öğrenci ilişkisi için de geçerli görünmektedir. Antrenör ve yönetici konumundaki insanların kendileri için hem bir hoca hem de bir baba, ağabey ve arkadaş konumunda olduğunu belirten katılımcıların tamamı resmi bir alt-üst ilişkisinden ziyade daha güçlü bir iletişimin varlığından bahsetmektedirler.

Antrenör/yönetici ve öğrenci arasındaki ilişkinin nasıl bir çizgide ilerlediğini belirten F-9 No'lu katılımcının hoca-öğrenci ilişkisinin mesleki bir boyutta resmi bir şekilde mi yoksa daha gayri resmi bir yapıda mı olduğu sorusuna getirdiği açıklama şu şekildedir: “Aslında hepsi denebilir buna. Hem hoca hem de ağabey gibi bizim için. Çünkü yeri geliyor derdimizi de anlatıyoruz. Bazen tartışıyoruz da ama geçici şeyler oluyor hep. Bir de sürekli beraber vakit geçiriyoruz sonuçta, yüz yüze bakıyoruz devamlı.”

F-2 No'lu katılımcının antrenör/hoca arasındaki ilişki üzerine yaptığı açıklama da F-9 No'lu katılımcının açıklamasını destekler niteliktedir: “Aramız çok iyi. Baba-kız ilişkisini görüyoruz yani onunlayken. Zaten Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmiyor. Hemen her konuda çok destek çıkıyor bize.”

Yönetici/antrenör pozisyonundaki katılımcıların yaptığı açıklamalar da futbolcuların bu konudaki açıklamalarını destekler niteliktedir. Yönetici/antrenör

pozisyonundaki Y-1 No'lu katılımcının kadın ve erkek cinsiyetlerin karşılaştırmasını yaparak verdiği cevap şu şekildedir:

“Bu işi idare etmesini bilmeniz gerekiyor. Bilmediğiniz takdirde çok büyük sıkıntı. Gerektiğinde annesi, gerektiğinde babası, gerektiğinde erkek arkadaşı, gerektiğinde hocası olacaksınız. Bu kızları anlayacaksınız açıkçası. Oturup onlarla uzun uzun konuşacaksınız. Erkekler de pek öyle değil. Erkeklere bir şey söylüyorsun anında yapar, keser atarlar. Ancak, kızlara öyle değil, biraz daha bazı konularda hassas olmak lazım.”

Futbolcularıyla olan ilişkisinin ve aralarındaki iletişimin sadece futbol alanında değil, gündelik yaşamda da devam ettiğini belirten yönetici/antrenör pozisyonundaki Y-2 No'lu katılımcının açıklaması da bir önceki açıklamaya paralel niteliktedir:

“(...). Şöyle söyleyeyim. Hani dediğimiz şey var ya bazen baba gibi, ağabey gibi, bazen de antrenör gibi, her şey olmak zorunda kalıyorsunuz. Antrenörlüğümüz sadece şu saha içerisinde geçerli oluyor. Asıl önemli olan dışarısı aslında. Bu çocukları idare etmek zorunda olduğunuz, yönlendirmek zorunda olduğunuz yer orası oluyor. Dışarıda idare edemediğiniz sürece burası hep problemlidir.”

Sonuç Yerine

Toplumsal yaşamı oluşturan bütün alanlar gibi futbol alanı da ilişkisel sosyal bilim anlayışının dile getirdiği şekliyle ilişki ağlarından oluşmaktadır. Bireylerin bu alanda kurduğu ilişkiler sayesinde anlam kazanan ve işleyişini sürdüren kadın futbol alanı da diğer bütün özerk alanlar gibi kendine has nitelikler barındırmaktadır. Her alanda olduğu gibi futbol alanında da birey, alanda yer alabilmesini sağlayacak sermayelere ihtiyaç duymaktadır. Futbol alanında elbette kültürel, ekonomik ya da sosyal sermayelerin çok fazla etkin olmadığı bir gerçektir ve bu alanda sporcu pozisyonunda yer almak isteyen biri için gereken sermaye fiziksel yeterlilik, yani fiziksel sermaye olarak göze çarpmaktadır. Bu açıdan, cinsiyet farkı gözetmeksizin futbol alanında fiziksel sermayenin gerekliliğinin herkes için geçerli olduğu söylenebilir. Burada bedensel/fiziksel sermaye ile ifade edilmek istenen şey bir futbolcu adayının çeşitli antrenmanlar, bu ekseninde geliştirilen ve futbol oynayan biri için avantaj sağlayacak yetenek, sürat, kuvvet gibi niteliklerin barındırılması ve geliştirilmesidir.

Kadınların futbol alanına yönelmesinde özellikle çocukluk döneminde kurdukları sosyal ilişkiler büyük bir etkiye sahiptir. Çocukluk dönemlerinde (5-15 yaş aralığından bahsedilmektedir) kadın futbolcuların ekseriyetle erkek arkadaşlara sahip olması ve buldukları erkek arkadaş çevresinde bu duruma paralel olarak futbol ile meşgul olmaları onların ileride futbol alanına geçişlerinde önemli bir rol oynamıştır. Çok az ya da hiç kadın arkadaşına sahip olmadıklarını belirten kadın futbolcuların futbol oynamaya başlamalarını tetikleyen kilit nokta yaşamlarının bu döneminde kurdukları sosyal ilişkiler ağı olarak göze çarpmaktadır.

Kadın futbol alanındaki futbolcuların sosyo-ekonomik durumu ve ait olduğu toplumsal sınıf ise büyük oranda paralellik göstermektedir. Çoğunlukla işçi, esnaf, mavi yaka ya da alt seviye memur olarak tanımlayabileceğimiz ebeveynlere sahip olan kadın sporcuların sosyo-ekonomik durumlarının görece zayıf olduğu söylenebilir. İşçi sınıfı ya da alt sınıf olarak tanımlayabileceğimiz grupların üyesi konumunda olan kadın futbolcular, bu durumun bir getirisi olarak çok çeşitli olmayan ve sınırlı bir sermaye birikimine sahiptirler. Diğer yandan, kadın futbolcuların eğitim seviyesinin yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, kadın futbolcular genel olarak bu eğitim seviyelerini futbol alanında yer almaları sayesinde elde etmişlerdir. Bu durumu açıklayan temel unsurlardan ilki kadın futbol alanında lisanslı futbolcu olmanın bir getirisi olan sembolik sermaye sahipliğinin spor okulları ve üniversitelerin spor bilimleri fakültelerine girişlerde sağladığı kolaylıktır. Ayrıca, kadın futbolcuların genel eğitim seviyesinin yükselmesini sağlayan önemli unsurlardan ikincisi de milli takım faktörüdür. Türkiye'deki toplam lisanslı futbolcuların çok küçük bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Bu nedenle, dar oyuncu havuzu kadın futbolculara milli takıma giriş konusunda kısmen de olsa avantaj sağlamaktadır. Bu nedenle milli sporcu olmanın sağladığı öğrenim hayatında elde edilen millilik bursu geliri, öğretmenlik bölümlerinde atama ve iş bulma kolaylığı gibi avantajların yanında yine spor bilimleri fakültelerine girişlerde sporcuya sağladığı avantajlar ön plandadır. Bu iki temel etken kadın futbolcuların eğitim seviyelerinin yüksel olmasının ve hemen hemen bütün üniversite çağındaki kadın futbolcuların spor bilimleri fakültelerinin öğrencileri olmasının sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada bahsedilebilecek nokta, Bourdieu'nun kitle sporu çerçevesinde ele aldığı futbolun alt sınıf gençleri için bir çıkış yolu olma özelliği taşıması ile elde edilen verilerin paralellığıdır.

Kadın futbolcuların futbol alanındaki beklentileri de büyük ölçüde eğitim ve mesleki gelecek yönünde şekillenmektedir. Bourdieu'nun illusio olarak ifade ettiği ve bireyin alan içerisinde elde etmeyi umduğu çıkar ya da oyundan beklentiler kadın futbol alanında eğitim ve mesleki hedefler üzerine kuruludur. İlk olarak, eğitim alanında kadın futbolcu olmanın sağladığı avantajlar, aynı

zamanda kadınların futbol alanından beklentilerini şekillenmesinde etkili olan faktörlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Aynı zamanda eğitim hayatları sırasında futbol kulüplerinden elde edilen gelir de futbol alanını kadın sporcular için cezbeden etkenler arasındadır. Burada önemli olan nokta ise erkek futbolcular için futbol alanı ciddi bir ekonomik sermaye potansiyeli barındırmakla birlikte, aynı durum kadın futbolcular için söylenememesidir. Kadın futbolcuların elde ettikleri düzenli gelir son derece sınırlı olmakla birlikte elde edilen ekonomik geliri bir “maaş” çerçevesinde değil, “harçlık” ya da “burs” olarak değerlendirmek daha mantıklıdır. Kadın futbolcuların futbol alanından sağlayabilecekleri ekonomik sermaye çok daha uzun vadeli bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversite öğrencisi pozisyonunda olan ve çok büyük bir çoğunlukla spor bilimleri fakültesine bağlı bir bölümde öğrencilik hayatını sürdüren kadın futbolcular için futbol alanı, ileride öğretmen, antrenör ya da sportif branşların herhangi birinde bir meslek sahibi olabilmelerinin önünü açmaktadır. Futbol alanında elde edilebilen lisanslı sporcu olmak, milli sporcu olmak, şampiyonluk gibi çeşitli sembolik sermayeler kadın futbolcular için öncelikle gelecekteki muhtemel meslek hayatları için bir avantaj olarak görülmektedir. Kadın futbolcular futbol alanını beklentileri doğrultusunda bir mesleki alan olarak görmemektedirler. Futbol alanı kadın sporcular için bir meslek alanı olmaktan ziyade, asıl hedefledikleri mesleklere ulaşabilmelerini sağlayacak bir araç niteliğindedir. Başka bir ifadeyle, futbol alanı kadın sporcular için, eğitim hayatlarını sonlandırdıktan sonra bir parçası olmayı hedefledikleri meslek alanlarına girebilmelerine yardımcı olacak bir sermaye elde etme amacı taşımaktadır. Bu muhtemel sermayeler de ekonomik ya da sosyal sermayeler olarak değil, milli sporcu unvanı, lisans sahibi olmak gibi sembolik sermaye kategorisine koyabileceğimiz türdendir.

Alanın bir meslek alanı olarak görülmemesi ve profesyonel olmaması aynı zamanda oyuncular ve antrenörlerin ilişkilerinin de aynı paralellikte seyretmesine, profesyonel bir iş arkadaşlığı ya da kurumsal alanda resmi bir ilişki yerine çok daha gündelik veya samimi olarak niteleyebileceğimiz ilişki biçimlerine sahip olmasını sağlamaktadır. Özellikle takım içerisinde kadın futbolcular arasındaki hiyerarşik ilişki yazılı, kuralları ve sınırları belirli bir hiyerarşik ilişkiden ziyade, oyuncuların yaş aralıklarına göre zaman içerisinde kendiliğinden belirlenmiş ve kabul edilmiş bir ilişkidir. Aynı şekilde bu hiyerarşik ilişki düzeni, belirli unvan ya da rütbe gibi resmi bir yapıdan ziyade “ablalar ve kız kardeşler” olarak kendini göstermektedir. Aynı şekilde, antrenör ve oyuncu arasındaki ilişkilerde de resmi bir hoca-öğrenci ilişkisi bulunmakla birlikte, oyuncular arasındaki iletişime benzer bir durum söz konusudur.

Kadın futbolcuların çevreleri ile olan ilişkileri ise futbol alanının eril tahakküm altında olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. “Bayan futbol mu oynar?”, “futboldan ne anlarsınız?” gibi klişe tepkilerle sıklıkla karşılaşan kadın futbolcular bu tarz düşüncelere karşı konumlanmakla birlikte, düşünceleri, konuşma ve giyim tarzları açısından bu tahakkümden çok fazla kaçmamaktadırlar. Çocukluk dönemlerinde sıklıkla erkek arkadaşları ile vakit geçiren ve daha sonraki süreçte eril bakış açısının baskınlığıyla “erkekleştirilmiş” bir alanda faaliyet gösteren kadın sporcuların gerek futbol alanında gerekse gündelik yaşamlarındaki yatkınlıkları bu minvalde şekillenmiştir. Bunun bir göstergesi olarak devamlı bir şekilde görüşmelerde belirtilen “erkek gibi olma” ifadesi ve bunun bir gereklilik olarak futbolcular tarafından ortaya konması, kadın futbolcuların bu eksen çerçevesinde yatkınlıklarının şekillenmiş olduğunun göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- ARUN, Ö., 2009, “Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Türkiye’de Yaşlı Bireyler Arasında Kültürel Sermaye Dağılımı” *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8:1: 77-100.
- BOURDIEU, P., 1997, *Toplum Bilim Sorunları*. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- BOURDIEU, P., 2015d, *Pratik Nedenler Eylem Kuramı Üzerine*. İstanbul: Hil Yayın.
- BOURDIEU, P., 2015e, “Spor ve Toplumsal Sınıf” *Oyunun Ötesinde Spor Sosyolojisi Çalışmaları* (içinde) HACISOFTAOĞLU, İ., AKCAN, F., BULGU, N. (der) Ankara: Notabene Yayınları.
- BOURDIEU, P., WACQUANT, L., 1992, *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- DONATI, P., 2015, “Manifesto For a Critical Realist Relational Sociology” *International Review of Sociology*, 25:1: 86-109.
- GÜRAKAR, T., 2014, “Bir Direniş Oyunu: Gezi’yi Bourdieu Üzerinden” *Sosyologca*, 247-265.
- HILGERS, M., MANGEZ, E., 2015, “Introduction to Pierre Bourdieu's Social Fields” *Bourdieu's Theory of Social Fields: Concepts and Applications* (içinde) HILGERS, M., MANGEZ E. (der) New York: Routledge Press.
- JOURDAIN, A. ve NAULIN, S., 2016, *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KASAPOĞLU, A., 2016, “Türkiye’de Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji Yapacaklar İçin Bir Yolculuk Haritası” *Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji* (içinde) KASAPOĞLU A. (der) İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

- KAYA, A., 2016, "Pierre Bourdieu'nun Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı" *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* (içinde) ÇEĞİN, G., GÖKER, E. ARLI, A., TATLICAN Ü. (der) İstanbul: İletişim Yayınları.
- MOHR, J. W., 2013, "Bourdieu's Relational Method in Theory and in Practice: From Fields and Capitals to Networks and Institutions (and Back Again)" *Applying Relational Sociology : Relations, Networks, And Society* (içinde) DÉPELTEAU, F., POWELL C. (der), New York: Palgrave Macmillan.
- MÜCEN, B., 2014, "Bourdieu'yü Kullanmak: Bilimsel Nesnenin İnşası" *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 76: 350-365.
- PRANDINI, R., 2015, "Relational Sociology: a Well-Defined Sociological Paradigm or a Challenging 'Relational Turn' in Sociology?" *International Review of Sociology: Revue Internationale de Sociologie*, 25:1: 1-14.
- RITZER, G., 2012, *Modern Sosyoloji Kuramları*. Ankara: De Ki Basım Yayım LTD.
- SHILLING, C., 2004, "Physical Capital and Situated Action:a New Direction for Corporeal Sociology" *British Journal of Sociology of Education*, 25:4: 473-487.
- SWARTZ, D., 2011, *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SWARTZ, D., 2015, "Bourdieu'cü Perspektiften Sosyolojik Analiz İçin Meta-ilkeler" *Bourdieu ve Tarihsel Analiz* (içinde) GORSKI P. S. (der) Ankara: Heretik Basın Yayın.
- THORPE, C., 2015, "İlişkisel Bir Sosyolojik Paradigma Uygulamak İçin Eleştirel Stratejiler: Bourdieu ve Vahşi Sosyolojik Teorik Mücadeleler". *İlişkisel Sosyoloji Ontolojik ve Teorik Yönelimler* (içinde) POWELL, C., DEPELTEAU F. (der) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- TİMUR, T., 2011, *Marksizm , İnsan ve Toplum Balibar, Sève, Althusser, Bourdieu*. İstanbul: Yordam Kitap.
- TÜRK, E., 2015, "Sosyolojik Düşüncede Sosyal Sermaye Tartışmaları: Pierre Bourdieu ve James Samuel Coleman Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz" *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)*, 1:2: 127-149.
- WACQUANT, L. J., 2012, *Ruh ve Beden. Acemi Bir Boksörün Defterleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- WACQUANT, L. J., 2015, "İşleyen Boksörler: Profesyonel Boksörler Arasında Bedensel Sermaye ve Bedensel Emek". *Oyunun Ötesinde Spor Sosyolojisi Çalışmaları* (içinde) HACISOFTAOĞLU, İ., AKCAN, F., BULGU. N. (der) Ankara: Notabene Yayınları.
- WALLACE, R. A., WOLF, A., 2013, *Çağdaş Sosyoloji Teorileri - Klasik Geleneğin Genişletilmesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- YARCI, S., 2011, "Pierre Bourdieu'da Sosyal Sermaye Kavramı" *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6:1: 125-135.